

Svábhegy? Istenhegy?

A svábhegyi Nagyszálló előtt, a szűk, kis téren, amelynek talán neve sincs, kisvárosi forgalom zsong lassan, ráérősen. Az Eötvös-szobornál kirándulók. A keskeny sétauton gyerekek szaladgálnak. Fialat pár siet az Eötvös-ut irányába. A Jókai-szobor előtt öt nő alkuszik a soffőrrel. Hetet kér, végül négyért begyömészöli őket a kocsiba. A Nagyszálló fölött, kissé odább, a Széchenyi-

kilátó ormán félárbóca esett zászló leng bele a budai tájék tündérvilágába.

Elmerülve a táj megkapó pompájában, a szép kilátás határtalanságában, valami ellenállhatatlan emlékezés-vágy száll rá az ember szívére, lelkére és önkéntelenül viszszaemlékszik a multba. Évtizedek, évszázadok elevenednek meg a visszahívott mult mélyetetlen távlatában, sokszínű panorámájában.

A Svábhegy sokévszázados multja

A Svábhegynek már a rómaiak idejében is igen fontos szerep jutott. Ez a tompa hegyecsucs Budavára fölé emelkedik s ilyenformán a Budát ostromló hadak táborhelye, hadállása volt. A nyugalmasabb időkben, 6—700 év előtt kitünő szőlő- és bortermő vidék. A budahegyvidéki szőlőtermelők 1300-ban a veszprémi püspöknek fizettek bordézsót. Később a szőlő helyébe vadon nőtt erdő keletkezett és 4—500 évvel ezelőtt a magyar uralkodók gazdag vadaskertje lett. Oláh Miklós esztergomi érsek 1536-ban, tehát 400 esztendővel ezelőtt, feljegyezte, hogy a Buda mögött emelkedő hegyen, és a lejtős oldalon terül el *Mátyás király vadaskertje*. Az erdős hegyvidék kerítéses volt körülvéve. A gazdag állományu vadaskerthez tartozott a király *vadászkastélya*. Oláh Miklós által említett királyi épület romjait három évvel ezelőtt ásták ki a *Hidegkút-utól nem messze, a mai Virányos-dűlőben*. Mátyás király azonban nemcsak vadászatra és szórakozásra használta a Svábhegyet, hanem kiaknáztatta annak egyszerűbb, de hasznos kincseit is. *Megépíttette a Svábhegyen az első vízvezetékét. A mai Béla király-kút vizét levezették a budai várba*. Innen kapta ez a forrás később a *Király-kút* nevet. Ebben az időben a mai Svábhegynek *Nyék*, illetve *Nyékhegy* volt a neve.

Később e hegyvidéken és környékén ismét szőlőt termesztettek. Legkitünőbb volt azonban a nem messze eső *Sashegy vörös bora*, amelyet messze vidékeken ismertek. A budai hegyek szőlőjét kipusztította a filoxéra, ilyenformán a bortermő vidékből később megint erdő lett, de nem vadaskert, hanem a főváros megkedvelt üdülő- és nyaralóhelye.

Üdülők és nyaralók tömege a Svábhegyen

A nagyvárosokban már régebb időben is meg volt az a törekvés, hogy a lakosság tisztább levegőjű, nyugodtabb, erdős vidékekre zárándokolt. Budának, Pestnek a könnyebben s hegymászás nélkül elérhető *Zugliget* volt a divatos kirándulóhelye. Mintegy száz évvel ezelőtt kezdtek üdülés- és hangulatkereső fővárosi polgárok felsétálgatni a Svábhegyre. Eleinte leginkább *írók, színészek, közéleti férfiak üdültek, szórakoztak a Svábhegy lombjai alatt*, később az egyszerűbb polgárok is utánozták az urakat és lassanként a város a hegy tetején töltötte az ünnepnapokat. A legelső népvándorlás az 1830-as években indult meg. Tudvalevő, hogy ebben az időben *kolerajárvány* pusztított Európában és nálunk is. A százesztendőss feljegyzésekből arra lehet következtetni, hogy a *betegség, a járvány elől való menekülés volt az indítók* annak, hogy tömegesebben keresték fel ezt a jobblevegőjű, portmentes hegyvidéket.

Akárhogyan keletkezett és jött meg a kedve nagyapáinknak, hogy a Svábhegyen levegőzzenek, az megállapítható, hogy a *negyvenes években már igen vidám és nagy-szabású társasélet folyt ezen a közel négy-száz méteres magasságu dombtetőn*. Ebben az időben írta egyik kiváló írónk, hogy a pesti nyaralók az *első ibolya nyílásával kimennek az erdőbe és a rétekre s csak a hulló, megsárgult falevelek küldik őket vissza a városba*. Egy másik írónk így jelken-

dezik a Svábhegyért: A zöldben való üdülés felülmul mindent, de ennek értékével nem ér fel semmi, azért nem csodálkozhatunk, ha még éjjeli időkben is találhatunk *egyese- ket vagy párokat, akik a svábhegyi tiszta ösvényeken andalognak vagy a harmatos gyöpon gyönyörködnek a Szentjánosbogár- kákban...*

A Normafa...

Svábhegy multjában igen fontos szerepe volt a normafának. A Svábhegy és Jánoshegy közötti dombhajlaton állt ez az óriásbük. Nevezetes események mentek végbe, híres szerelmek keltek életre, multak el a nagy fa tövében és áhitatos legendájában. A hagyomány szerint *Schodelné*, a híres primadonna volt a legjobb *normaénekes* s a terebélyes bükkfa alatt adták át neki Buda és Pest elismerő ajándékát, egy ezüst sarlót. Innét kapta evét, a Svábhegy történetében olyan nagy nevezetességre jutott *normafa*. De nemcsak jövedv és vidámság honolt a csodálatos öreg bükk körül, hanem a nyaralóknak egy kis kellemetlensége is akadt néha-néha. Az a terület, ahol a *normafa élte viruló napjait, egyik főuri család tulajdona volt*. A mindjobban szaporodó nyaraló és mulatozó tömeg sok kárt okozott a főuri birtokon. Erre a család bekerítette a területet és megtöltötte a *normafa-réten* a nyaralók tartózkodását. Mivel a közönség már jóformán nyaralási és üdülési *szolgalmi jogot* szerzett a területre, a *főváros tanácsa karhatalommal eltávolította a kerítést és szabad utat engedett a kirándulótársaságok- nak*. Később mégis egyezés jött létre a *normafatulajdonos család és a hatóságok között: a főváros négyszögölenként egy for- rúrtért megvásárolta a vitás területet*. Átadta a város népének, mulatozók rajta tovább.

A híres, legendás *normafa*, talán a jókedvű, mulató kortársainak elmulta feletti bánatában elszáradt, elhervadt, meghalt. 1927-ben kivágták s egy táblát tettek a helyére, hogy hirdesse az utókornek a „legna- gyobb” magyar fa dicsőségét.

Amikor a Svábhegyen a magyar intelligencia és a magyar nép állandó nyári tartózkodási helye lett, az akkori magyarosító áramlatban felvetődött az a gondolat, hogy *jó magyar nevet kellene adni a Svábhegy- nek*. A főváros iróvilágában sok szó esett arról, hogy Buda legszebb helyét, ahol abban az időben németek nem is laktak, Svábhegynek hívják, holott régebben jóhangzásu magyar neve volt e vidéknek. Megállapították, hogy a Budavár bevétele utáni időben keletkezett a Svábhegy-név. 1866-ban a Budát ostromló sváb hadak e környéken táboroztak s innen indultak rohamra a török ellen. Innen származik a hegy elnevezése. Ámde ismert tény, hogy a hős sváb harcosok a mai *Kissvábhegyről néztek szembe a török védősereggel*. Ilyenformán a közvéleménynek teljesen megfelelő volt *Döbrentey Gábornak* az a mozgalma, hogy a *Svábhegy- nek adjanak új nevet*. Indítványára a főváros tanácsa 1847-ben kimondta, hogy a *Svábhegy hivatalos neve „Istenhegy” lesz*. A hatósági döntésnek megfelelően a hegy új elnevezését átvezették a hivatalos iratokban, ahol az ma is megtalálható. A nép ajkán valahogy nem honosodott meg az Istenhegy elnevezés, pedig voltaképpen Svábhegy nin-

csen, csak Istenhegy. A Svábhegy központ- jába eső utcák az *Istenhegyen vannak*. Így áll ez a telekkönyvekben is. Például a *Költő-utca, Bátor Eötvös-ut, Rege-ut, Svájci- ut, Farkasvölgyi-ut, Hegyhát-ut, Mártonhegyi- ut*. Ezek mind az Istenhegynek alkotó részei. Abban az időben kapott új és magyaros nevet Budának majdnem valamennyi dűlője és telekcsoportja. A Jánoshegyet *Pozsonyi- hegynek* nevezték el, mert tiszta időben lát- ható innen a pozsonyi vár. A Svábhegynek *Zugliget* felé hajló lejtőjét *Virányosnak* keresztelték. A *Normafa-ut* és *Béla király-ut* már ezen a dűlőn húzódnak végig. Az Isten- hegy nevet valamikor régen a *Sashegy* viselte. Arra mutat az is, hogy a Sashegy al- jában levő forrást *Istenkútnak* hívták. Ezt az elnevezést a magyarosító mozgalom vez-etői szépen találták s nagyobb területet akartak ezzel az elnevezéssel megtisztelni, azért lett a régi Svábhegyből Istenhegy.

Svábhegy vagy Istenhegy?

A multbahajló gondolat a századokra visszamenő emlékezés, felveti azt a kérdést, nem kellene-e az *Istenhegy elnevezést vég- képpen meghonosítani*? Hivatatosan ugy is ez a neve, hívjuk tehát Istenhegynek. A név eredete bizonyosan régi magyar vallásos fe- lőfogásban, vagy az Istenkut gyógyító hatásá- ban gyökeredzik, legyen tehát Istenhegy. De nehogy sváb testvéreink, akiknek ősei vité- zül harcoltak Buda visszavételénél, megne- hezteljenek, a Kissvábhegy nevéből el kel- lene törölni a „kis” szót s legyen ez az Istenhegyi-ut mellett emelkedő kis domb a *Svábhegy*. Ezáltal eleget teszünk a kegyelet- nek is; megőrizzük az ostromló svábok em- lékét. Mert hisz valójában 1686-ban ezen a hegyecsucson dörgették ágyúikat a sváb hősök, tehát ez a Svábhegy.

Kétszáz év előtt ingyen osztották a telkeket a Svábhegyen

Érdekesek az „Istenhegy” telek- és ingat- lanviszonyai is. A XVII. század végéig ki- rályi birtok, majd közterület volt ez a vidék. A törökök kiverése után indult magyar életrekezés telepítéssel próbálta benépesíteni a ritkán lakott területeket. Pesten és Budán is gyérszámu lakosság élt akkoriban. Fel- jegyzések szerint Pestnek 1704-ben csupán *300 főnyi lakossága volt*. Az Istenhegy kör- nyékét szintén letarolta a hosszas háborus- kodás. Ezen a részen az 1700-as évek ele- jén *ingyen osztották a földet*. Igen sok itt- maradt sváb harcos jutott ilyen módon na- gyobb területhez. A Svábhegyen a mult szá- zad végén a fővárosi urak nyaralók számára megvásárolták a sváboktól a jobb erdőré- szeket, a Svábhegy aljában azonban ma is igen sok sváb telektulajdonos van. Ezeknek az ősei is jórésztben ingyen jutottak ingat- lanhoz.

Ma már sok az eladó villa...

A mult század közepén se volt még va- lamí tulmagas az ingatlanok adás-vételi ára. 1850 körül *ölenként 20 krajcárért is lehetett telket vásárolni*. A hatvanas években *egy-két forintba került egy-egy négyszögöl svábhegyi terület*. A hetvenes évek elején, amikor a fo- gaskerekű vasutat kezdték építeni, megdrá- gultak a hegyi ingatlanok. *Öt-hat forintot is elkértek egy ölért*. Egy élelmes vállalkozó a leendő vasút környékén olcsón megvett na- gyobb területet, villákat épített rajta és a csinos kis családi hajlékokat *részletre áruba- bocsátotta*. A ma annyira divatos részletvá- sárlás tehát nem új dolog. Már apáink is tör- lesztésre vették a villákat a Svábhegyen. Persze nem valamennyien. Akadtak szép számmal olyanok is, akik készpénzárban kö- tötték le a villatelkeket.

A háboru előtti években különösen felle- nőtt a Svábhegy. Az ingatlanárak is szépen emelkedtek. Mindenki építkezett, mindenki villát akart a Svábhegyen. Negyven-ötven- százkoronás telekárak is voltak. A háboru után itt is visszaesés következett. Sok régi telek- és háztulajdonos tönkrement. *Ma igen sok az eladó villa és telek a Svábhegyen*. S az ár? Igen sok esetben, amennyiért meg- veszik. Szép villát kapni 20—30.000 pen- gőért. Telek a belső területen 15—20 pen- gőért is van...

Amikor visszaindulva, elhelyezkedik az ember a fogaskerekű szépen lakkozott pad- jain, önkéntelenül fejszakad lelkéből a só- hajjtás: hová tűnt a régi Svábhegy fénykora és dicsősége? S vajjon visszajön-e még vala- mikor? Magyar Imre